

דברי תורה

מאת

ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו במשך

ימי חג הפסח

שנת תשע"ח לפ"ק

*

יוצא לאור ע"י

מכון מעדני מלך וויזן

גליון אלף כ"ז

להשיג אצל
מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.
Brooklyn N.Y. 11211
718.388.1751.#117

דברי תורה

בליל הסדר תשע"ח לפ"ק

שלום עליכם מלאכי השרת. והנה הם מצרכים אותנו שמהא לשבת אחרת כק, וצרכתם עושה רושם, שגם צצבת הבא היא צאמת כן. ואנו מכירין טובה להמלאכים שהם זיכו אותנו צצרכתם להיות יושבים כעת על שלחן ערוך ומטה מוצעת. ואנו אומרים להם 'שלום' עליכם מלאכי השרת, על דרך שפירש רש"י, הנני נתן לו את צריתי שלום (צמדבר כה-ג), שזהו כאלדס המחזיק טובה וחנות למי שעושה עמו טובה. ואנו מחזיקין טובה להמלאכים על צרכתם.

ואם כן צליל פסח, אשר חוץ מהשני המלאכים הללו, הקצ"ה שולח פמליא דיליה ואמר לון זילו ושמעו סיפורה דשצחא דילי דקא משחעי צני (וזה"ק ח"ב מא.), מן הנימוס לקבל פניהם צאמירת שלום עליכם. ומסתבצ דכמו דצכל שצת מצרכין שני המלאכים יהי רצון שתהא לשבת אחרת כק, כן המלאכים שצאים צפסח. מצרכין יהי רצון שתהא לשנה אחרת כק. ויש לנו

בענין אמירת שלום עליכם בשחל
פסח בל"א שבת קודש. כתצ צהגדה חדש האצ"ב (פסקא הא לחמא) צשם מרן מהר"ד מצעלזא זי"ע דמנהג העולם שאין אומרים, כי צליל פסח אין אנו צריכין לסייעתם, שאנו זוכים לקדושה מה' צעמנו צלי שום אמצעי, וצמורא גדול זה גילוי שכינה. אצל צצעלו היו אומרים, שאין מן הנימוס לעשות כן, שכאשר אין אנו צריכין להם אין מזמיינים אותם ע"ש.

וצראה להוסיף, דאיתא צגמרא (שצת קיט): שני מלאכי השרת מלון לו לאדס צערצ שצת מצית הכנסת לציתו, אחד טוב ואחד רע, וכשצא לציתו ומנא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כק, ומלאך רע עונה אמן צעל כרחו. ואס לאו, מלאך רע אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כק, ומלאך טוב עונה אמן צעל כרחו ע"ש. ואנו מקצלים פני אותן המלאכים צכל שצת צאמירת

(פרק לב, והוצא ברש"י בראשית כז-ט). ואיתא במדרש (ב"ר מד-ג) דבשעה שנכנס יעקב אבינו לקבל הזכרות מאביו, נמס לבו כמים ונלטנו שוקיו והיה לבו רפה כשעוה וכו'. והיינו שנפל עליו אימה ופחד כי היה צריך לקבל הזכרות בזו הדרך, ולא היה יכול ליכנס, עד שבאו שני מלאכים מיכאל וגבריאל ודחפו אותו לפניו וסייעו לו לעמוד בפני אביו. והנה השני מלאכים המלוין לאדם בערב שבת, איתא בספרים הקדושים (וזה"ח מח): שהם המלאכים מיכאל וגבריאל, ואם כן כל שכן זלילה הזה שצריכין להקדים להם שלום על כל הטובה שעשו ליעקב אבינו שהכניסו אותו לפניו לקבל הזכרות ע"כ.

וּבְרֵאשִׁית לצאר יותר, כי לכאורה זמנה דחפיו אותו לפניו, עדיין לא הועילו הרבה, כי בשעה שעומד לפני יצחק ולבו נמס כמים ורפה כשעוה, הרי ירגיש יצחק שמהו לא בסדר כאן, וימנע מלזכרו. אך הענין הוא, דאיתא בגמרא (תגינה יד): בארבעה שנכנסו צפרדס [עלו לרקיע על ידי שם], אמר להם רבי עקיבא, כשאתם מגיעים אלל אבני שיש טהור [מזהיק כמים ללול], אל תאמרו מים מים [יש כאן איך אלך], משום שגאמר (תהלים קא-ו) דוצר שקרים לא יכון לנגד עיני ע"ש. הרי דצמקום מלאכי מעלה אין לומר נדוד שקר אפילו

להחזיק להם טובה, שזכרתם אשתקד עשתה פירות, שאנו יושבים בחיים עם הזנים וזני זנים, ועל כן אומרים להם שלום עליכם.

וַיֵּשׁ לומר דמהאי טעמא פותחין אמירת הא לחמא זלשון ארמי, כי בכל ליל שבת קודש אחר שאומרים שלום עליכם, אנו אומרים שוב נאחכם לשלום. וראיתי פעם לצאר, כי עבודת ה' באכילה ושתייה, להתענג בצרצורים ושליו ודגים, אינו שייך במלאכים, ואין אנו רוצים שיתעוררו בקנאה עלינו אלל הסעודה, על כן אומרים להם קודם הסעודה נאחכם לשלום. ועל דרך זה היא גם זליל הקדוש של פסח, שלא יתקנאו בעבודת זשר ודם בהתרוממות הנפש בסיפור יציאת מצרים, אנו רוצים שיסתלקו מהרה. והרי אמרו (שבת יב). אל ישאל אדם זרכיו זלשון ארמי, שאין מלאכי השרת נזקקין לו, יען שאין מכירין זלשון ארמי ע"ש. על כן מתחילין זלשון ארמי שלא יכירו לשונינו, וממילא יסתלקו ולא ישארו להלאה.

*

וּבְהַגְדָה בית אברהם-אהרן הציא ששמע ממרן מהרי"ד מצעלזא זי"ע עוד טעם, כי זזה הלילה נכנס יעקב אבינו לקבל מאביו הזכרות כדאיתא צפרקי דרבי אליעזר

*

קדש ורחץ. לעורר את האדם כי אכילת מצה היא צחינת קידושין אצלנו עם הקב"ה, שכנסת ישראל כלה קרואה צנעימה, והקב"ה זה דודי, ואנו כעת ככלה הנכנסת לחופה. ולכן איתא צירושלמי דהאכול מצה צערב פסח כצועל ארוסתו צצית חמיו ע"כ. והוצא בטור (או"ח סימן מע"א). ופירש בפרישה שם, דמצרכין שבע צרכות לפני אכילת מצה, כמו שבע צרכות שמצרך בחופה, ומצואר צמהר"י וייל (סימן קצ"ג) דשבע צרכות הם צורא פרי הגפן, קידוש, אשר גאלנו, פרי הגפן, על נטילת ידים, המוציא, אכילת מצה (ושהחיינו לא קחשיב דאומרס אפילו בשוק (עירובין מ:), וצרכה דטיבול ראשון דחויציה לדרדקי (פסחים קטו). ע"כ. הרי לנו כי אכילת מצה צפסח היא צצחינת 'קדש'.

וגר"א כי קידושין היא קשר צין איש לאשתו שידורו לעולם ציחד, ולא יתפרדו בשום מצב ומאורע, ותמיד יהיו מקושרים יחד עד יום מותם. ועל דרך זה צאכילת מצה, מיכלל דמהימנותא, האדם מקשר עצמו עם קונו, שאוכל המנה להיות אמונה זו חלק מצשרו ודמו, שלא יתפרד בשום מצב. על כן התחלת הסדר היא קדש ורחץ, שיש להכין עצמו לקידושין. והכלה מקשטת עצמה מתחלה,

צטעות. והנה יעקב מדמו חמת, תמן חמת ליעקב, והיה קשה צעיניו להיות כמתעתע, ומזה נמס לצו. אך כאשר ראה שמלאכים מסייעים לו ליכנס, וצודאי שהם לא יסייעו לדבר שקר ולעשות ערמה. ועל כרחק כי דברי חמו רצקה הנציאה חמייתים המה, וזה נתן לו כח לעשות שליחות חמו צאומץ.

ויש לומר דזהו מה שאמר יצחק אחר שחרד חרדה גדולה, מי אפוא הוא הצד ציד ויצא לי וגו' ואצרכהו, גם צרוך יהיה (צראשית כו-ג). והיינו כי יצחק השיג שצסעודתו צליל פסח מסתוצצים מלאכי מעלה. ואם הם לא עיכצו הדבר, ונתנו לאותו הצד ציד לקבל הצרכות, אין זה דובר שקרים, אלא גם צרוך יהיה.

והנה צ' פעמים 'מלאך' עולה צגמטריא כמספר 'יעקב', כי שני המלאכים מיכלל וגצריאל הם צעוזריו. וכאשר ראה עשו שהמלאכים שמסתוצצים צצית אציו לא מנעו את יעקב מלקבל הצרכות, אמר לאציו, הכי קרא שמו יעקב (שם כו-לו), עבור זה קראת שמו יעקב שיצואו שני מלאכים ויסייעו לו לצא צעקצה לקבל הצרכות שלי, ויעקבני זה פעמים, זה שני פעמים היו צעוזריו לעקוב אותי, את צכורתי לקח ועמה לקח את צרכתי.

מי אנו יושבים כעת מקובצין. והאבות שמחים כאשר רואין צניהם וצני צניהם שמחים בשמחת הגאולה. ויש להכין עצמו שלא ינטרכו ליבוש מליכנס לציט צניהם.

*

אִשֶּׁר בחר בנו מכל עַם, ורוממונו מכל לָשׁוֹן, וְקִדְשָׁנוּ בַּמִּצְוֹתֵינוּ. הנה

הפירוש הפשוט היא, שכל מלוא ישראל עושה היא מתקדש, ומגזיה עצמו משפלות חומריות, להתדבק עצמו בעליונים, והוא מתקדש בעשיית המלוא. אמנם יש בו כוונה אחרת, כי הקשר שצין ישראל לציניהם שצממים הוא דוגמת קידושין, וצקבלת התורה על ידי מלואינו אנו מקודשים לה' דוגמת כלה לדודה.

[וּבְדֶרֶךְ נְחֻמֹת יֵשׁ לֹמֵר, הַאֲלֵנוּ לְפַעֲמִים אֲנוּ קְרוּיִין צְחֹאֵר כְּלֵה לְהַקְצִיָּה, וְהַכְּמוּץ קֹרֵא לָנוּ צְנִים אַתָּם לְה' אֱלֹקֵינוּ (דברים יד-א), צְנִי צְכוּרֵי יִשְׂרָאֵל (שמות ד-כז), אִם כֵּן הַקְצִיָּה הוּא הַאֲבֵנוּ וְהַצְנִים. אֲךָ אֲמַרו חֲז"ל (פסוק יב). כֵּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׂמִים מַעֲלָה עָלָיו הַכְּמוּץ כְּאִילוּ יִלְדָה ע"ש. וְאִם כֵּן הַנִּישׁוּאִין שֶׁלָנוּ שֶׁהֵם לְשֵׁם שָׂמִים, הֲרֵי שְׂפִיר אֲנוּ נַחֲשִׁים גַּם כְּצִנִּים לְמַקּוֹס].

וְהַגְּזָה צָקֵרן יְשׁוּעָה (פסוק ז-ב) הַעִיר אֲךָ נַחֲקִדְשׁוּ צְנֵי יִשְׂרָאֵל

ומעבירה מעצמה כל לכלוך, כן מוטל עלינו 'ורחץ', לרחוץ עצמו מחטאיו, צהרהורי תשובה. — ונכלל עוד צוה, דהרי אמרו הנושא אשה מוחלין לו עונותיו (רש"י בראשית לו-ג). ואם כן צאכילת מלוא שהיא צחינת קידושין, רוחץ עצמו מעונותיו, שנמחלו לו חטאיו.

*

טַעַם לְבִישׁת בגד הַקִּיטָל בְּלַיִץ פֶּסַח. כי כבר הצאנו לעיל שצאכילת מלוא היא צחינת קידושין של כנסת ישראל עם דודה. והרי המנהג הוא שציום החופה לצוץין צגד קיטל, ומרמזין כי גם הלילה הזה היא כן.

וַיֵּשׁ לֹמֵר צְטַעַם שְׁחַתֵּן צְיוֹם חוֹפְתוֹ לְבוֹשׁ צְגַד קִיטָל, שֶׁהִיא צְגַד שֶׁל מַתִּים כִּידוּעַ, דְּמַצְוֵאֵר צְוֹהֵר הַקְּדוּשָׁה (ח"ג ר"ט): יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשָׁיו (תהלים קמט-ב), דְּצָכֵל שְׂמַחַה שֶׁל אָדָם שׁוֹלְחִין הַאֲבוֹת מִגֵּן עֵדֶן לְשִׂמּוֹחַ עִמָּהֶם צִיחַד ע"ש. וְלִכֵּן מַצְוִירִין אֶת הַחַתֵּן כִּי הַאֲבוֹת מַעֲלוֹם הַעֲלוּיִן צְאִים כְּעַתָּה, וַיִּתְנַהֵג צְקִדוּשָׁה כְּרֹאֵי שֶׁלָּא יִנְטָרְכוּ אֲבוֹתָיו לְבוֹשׁ מִמֶּנּוּ. וְנִרְאָה דְּגַם צְפַסַּח צְשַׁעָה יִשְׂרָאֵל חֲדָאֵן צְחִדוּהָ דְּפּוֹרְקָנָה דְּמֵאֲרִיחוֹן, וְהִיא זְמַן שְׂמַחַה עֵילָאָה צְכֵל צְחֵי צְנֵי יִשְׂרָאֵל, צְאִים גַּם הַאֲבוֹת מַעֲלוֹם הַעֲלוּיִן לְשִׂמּוֹחַ עִמָּהֶם. וְלוֹצוּצִין צְגַד הַקִּיטָל, לְעוֹרֵר אֲחִתָּנוּ שְׂנַדַּע לְפָנֵי

וזדוה שאמר 'אשר צמר צנו מכל
עס', שמתחלה חזר על כל עס
ליתן להם התורה ולא רנו, ואחר
שהחזיר על כל עס צמר צנו, וגילו
צוה דעתם שהתורה חוב להם, ולא
חצין אותן כאשר נותנים התורה
לישראל, ועל ידי זה 'וקדשנו צמנאמיו',
שפיר חלו הקידושין צמנאמיו.

*

ותתן לנו הי אלקינו וגוי את יום חג
המצות הזה וגוי, מקרא קודש
זכר לציצית מצרים. יש לומר על פי
מה שכתב בהגדה חדש האצט (פסקא)
קדש ורחץ, כי בכל השנה סדר
העבודה סור מרע, ואחר כך ועשה
טוב, נירו לכס ניר ואל תזרעו אל
הקורים (מוספת פסחים קו:), לא כן
בליל הקדוש הזה, חג הפסח, לשון
דילוג וקפיצה, שיכולין לזכות לקדושה
גם אם לא רחץ ענמו מתחלה. וכמו
שהיה אז צמנאים, גדלות קודם
קטנות, שלא המתין ה' על אתערותא
לדתתא, והכניסם מיד לקדושה עליונה,
ועל כן כלילה הזה, קדש הוא קודם
לורחץ.

וזדוה שאומרים ותתן לנו את יום חג
המצות הזה, 'מקרא קודש',
שיכולין לקרות תיכף קדושה, ואין
צריכין לסור מרע תחלה, וסגי בהרהור
תשובה מתחילה, כי הוא זכר לניצח

להקב"ה, הרי קיימא לן (קידושין סה).
דהמקדש בלא עדים אף על פי
ששניהם מודים, אין חוששין לקידושיו.
וצמתן תורה לא היו שום עדים
כשרים, ושמים וארץ נוגעין צעדותן
הן (עבודה זרה ג.), ואם כן אף שהודו
ישראל אין קידושיו קידושין ע"כ. ויש
לומר דהא בלא מנהי הודאת עדים
בקידושין, אף דהודאת בעל דין כמאה
עדים, מצוחר שם הטעם משום דהוי
חב לאחרינא בקרובותיהן. ולכן חזר ה'
מתחלה על כל אומה ולשון ולא
קבלוה (עבודה זרה ב:), וגילו כולם
דעתם שהתורה היא חוב להן ואינה
זכות, וממילא שפיר מנהי הודאת בעל
דין לקידושי ישראל.

וזדוה המשך הכתובים, ה' מסיני צא
זרח משעיר לנו, הופיע מהר
פארן וגוי, תורה נוה לנו משה
מורשה קהלת יעקב (דברים לג-ב).
ודרשו חז"ל (פסחים מט:): אל תקרי
מורשה אלא מאורסה. והכוונה היא
דלכאורה תקשה איך נעשו ישראל
מאורסה על ידי התורה, הא לא היו
עדים, והודאת בעל דין לא מנהי
בקידושין. על זה אמר, כי ה' זרח
משעיר לנו והופיע מהר פארן, שחזר
על כל האומות ולא רנו לקבלה, ולכן
שפיר התורה אשר נוה לנו משה היא
מאורסה, שפיר חלו הקידושין, כי הם
תכו לרגלך, והודאת בעל דין הוי
בקידושין כאלו כמאה עדים.

צנים דברה תורה, לספר יציאת מצרים גם לדלים שלא זוכין להצין מעצמם. ועל כן מורים בהמצאה על גמול דלים.

*

וקודשא בריך הוא חדי בההוא סיפור. ונראה דהנה

בגמרא (ברכות יב:) דרשו חכמים למען תזכור את יום לאתן מארץ מצרים כל ימי חיך (דברים טו-ג), ימי חיך העולם הזה, כל להציא לימות המשיח. תניא אמר להם בן זומא לחכמים וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, והלא כבר נאמר (ירמיה כג-ו) הנה ימים באים נאם ה', ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הציא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם. אמרו לו, לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכות עיקר ויציאת מצרים טפל לו ע"כ. ואם כן לעתיד לבן זומא לא יזכירו יציאת מצרים כלל, ולחכמים יזכירוהו רק בצדק טפל.

ודגה על הכתוב ויחד יתרו (שמות יב-ט), פירש רש"י שני פשטים, חדא וישמח יתרו, שנית נעשה צפרו חדודין חדודין ע"ש. ועל דרך זה קודשא בריך הוא 'חד' בהוא סיפור, מלך אחד היא שמחה עילאה כד

מצרים, אשר גם אז פסח ה' על הפתח, שזכירין מתחלה אתערותא דלתתא, וישראל היו עירוס ועריה, צמ"ט שערי קליפות, ולא יכלו להתמהמה עוד, והוציאם ה' והכניסם לקדושה עליונה.

*

יחי. בספר טעמי המנהגים (קונטרס אחרון לפסח) הביא מהרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע הענין שבתפלין יש ארבע פרשיות, וצנייית ארבע צנייות, ובפסח ארבע כוסות, ולמה מנות אין מניחין בקערה אלא שלש. ואמר שבשביל זה שוצרים מנה אחת לשנים, ונמצא הם גם כן ארבע ע"כ.

ויש לומר עוד דאיתא בגמרא (שבת קד.) שדרשו, גימ"ל דל"ת, גמול דלים. ומאי טעמא פשוטה כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת, שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים ע"כ. ובמנות מנה לא די צמה שמכין לעצמו ולבני ביתו, אלא כל דכפין ייתי ויכול, לרוץ אחר דלים ולהמציא גם להם לורכי החג. ולכן נוטלין מהג' מנות ושוצרין אותן להיות ד', להורות על גימ"ל דל"ת, לזכור ליתן מהמנה גם לאחרים. ויש גם צרוחני הענין של גמול דלים, אין עני אלא צדעת (מדרים מא.), והו מנות החג כנגד ארבעה

וינראה דזהו על דרך דליתא צמסנה
 (אבות ה-י) צמעלות החכם,
 שעל מה שלא שמע אומר לא שמעתי.
 ולכאורה וכי חכמה יש צוה, הלא
 לשקרן יחשב האומר שמעתי על דבר
 שלא שמע. ופירש הרה"ק מהר"ש
 מליצאוויטש ז"ע, כי ידוע שאין שני
 נביאים מתנבאים צסגנון אחת (סנהדרין
 פט.), שכל המוסר שמועה מוסר אותה
 כל אחד צסגנונו, וכל אחד מדייק
 ומדגיש חלק מסויים, ומאירו מזויות
 אחרת. והנה השוטה ששומע מאמר
 כיון שכבר מכירו לו עק מיד 'שמעתי',
 כי עיקר הרעיון כבר מכיר הוא.
 אמנם לחכם יחשב זה אשר קולט את
 החלק הקטן שמתחדש עתה, שאותו
 לא שמע עד כה. ועל 'מה' שלא
 שמע, על הדבר הקטן שמתחדש עתה,
 שאותו לא שמע עד היום אומר 'לא
 שמעתי' ע"כ.

וזה דבר הנראה צמוש צדברי
 הראשונים, שכאשר כותבים כולם
 אותו תירון על קושיית התוספות, ימצא
 בכל אחד מהם נקודה של הוספה
 ודיוק שלא מצא צדברי האחר. וכן
 עשר תלמידי חכמים שיאמרו ציאור
 צתירון של תוספות, ימצא בכל אחד
 מהם 'קנייטש' שונה שלא הזכיר האחר.
 וכמו כן ציציאת מצרים הגם שכולנו
 יודעים הכל, מכל מקום כשישאל לחכם
 צצירו, והוא יצביר לו ויצארנו, ימצא
 תמיד נקודה חדשה שיתגלה לו צוה

ישראל משצחין צצחיה. אבל מצד השני
 נעשה כצכול חדודין חדודין, שעדיין
 אנו צגלות וחוגגין את החג, אשר אם
 היו ראויין לצכות להגאולה, לכל היותר
 תהיה שמחת יציאת מצרים רק טפל.

*

כדין אתיין ז'אודין ליה לקודשא בריך
 הוא על כל אינון נסין וגבורין וכו'.
 ונראה דכל שינוי הטבעים צעולם הם
 נעשים על ידי מלאכי מעלה שמשדדין
 את הטבע. וכאשר ישראל נצרכים
 לנסים, ומטריחין עצורם מלאכי מעלה,
 יתכן שיש להם תרעומות שאין ישראל
 ראויין לזה. אבל כאשר הם רואים
 השירות והתצחות של הכלל ישראל
 על הנסים הללו, 'אודין' ליה לקודשא
 צריך הוא, הם מודים כי כדאי הם
 ישראל להטריח עצמן לפניהם לעשות
 הנסים והגבורות.

*

בוה צשתנה הליצה הזה מכל הליצות.
 צגמרא (פסחים קטו.) דאפילו שני
 תלמידי חכמים שידעין צהלכות הפסח,
 שואלין זה לזה מה נשתנה הלילה הזה
 מכל הלילות. ויש להצין טעם הדבר,
 הלא הם תלמידי חכמים, וכל אחד
 ידוע כבר הכל, ומהו התועלת צשאלה
 זו, ולמה לא די להזכיר כל אחד
 לעצמו יציאת מצרים.

'רשע', וכמו שכתוב צניי יששכר (ויקן ה-יד) כי האות ש"ן שיש ברשע, הוא החיות והכח שלו, וכאשר נתמלא סאת הרשע, אז נשאר רע, וזהו סוד 'שיני' רשעים שצרת (תהלים ג-ח), יגמר נא רע רשעים (שם ז-י) ע"ש. (וכן הוא באגרא דכלה פ' קרח ד"ה וירנה). ויש לומר בטעם שחיותו היא צאות ש"ן, כי בכל אחד מישראל נשרש שורש האמונה מהג' אבות, שהיא האמונה והאהבה המסותרת שבלב כל אדם. והש"ן יש לה שלשה קוין, לרמוז על השלשת אבות שזרעו בהאדם אמונת אלקי עולם. ובכח זה יוכל כל אחד עדיין להתעלות, כי זכות אבותם מסייעתם להתקשר עוד אל ה' ולשוב בתשובה שלימה, ואין מקום ליאוש.

וְלִבָּן וְאִתָּהּ הִקְהֵה אֶת 'שיניו', שיתצונן על הש"ן שיש בו, כי עדיין לא נפגם לגמרי, ויש לו כח השלשת אבות בתוך תוכו, אשר בקל יוכל לעוררם ולחזור ולתקן הכל. 'ואמור לו צעזור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים', גם אנחנו היו משוקעים אז בצמ"ט שערי טומאה, אך חיזקנו עצמינו לעורר תמיד את האהבה הישנה שהיה בתוכנו, ולכן נגאלנו. 'ואילו היה שם לא היה נגאל', כי היה מתייחס מלהתחזק ולשוב אל ה', ובאמת לא ידח ממנו נדח.

*

הענין. ולכן ממשיכין מעשה צרבי אליעזר ורבי יהושע וכו', שכולם היו דרים צערים שונות, רבי אליעזר בלוד, ורבי יהושע צפקיעין, ושניהם רבותיו של רבי עקיבא, ועזבו צתייהם לשבות שבתם צניי צרק אלל רבי עקיבא. כי רבי עקיבא ברוב חכמתו, שהשיג גם שער הגו"ן שבצינה, בודאי שישמעו ממנו ויקבלו דבר מסויים שלא עמדו עליה עד עתה.

*

רשע מזה הוא אומר, מזה העבודה הזאת לבם. ונראה ללא מיירי ברשע הכופר בתורה, ללא משוקע בתאוותיו, והוא מסור ציד יצרו, ורשעים אין לבם ברשותם (צ"ר לד-י), והוא מתאוין על מנצו, אך לא יכול למלט נפשו להתגבר על יצרו. ומציט בקנאה על יראי ה' שעומדים על יצמם. והוא אומר 'מה העבודה הזאת לכם', בדרך חשיבות, על דרך מה רבו מעשיך ה'. והיינו עד כמה חשובה היא העבודה שלכם, אשר אתם יכולים להתנהג בקדושה כזו. והוא מתאוין 'לכם ולא לו', שהוא לא זוכה לזה, ומתייחס שהוא לא יוכל לזכות לזה עוד, כי הוא משוקע כבר בטומאה, ולא יוכל לצאת ממנה.

אמונם ידוע כי יש חילוק בין אדם שהוא 'רע', או אדם שהוא

לומר שירה על העמיד לצוא, גם קודם שיראו משועת ה' צעיניהם ע"כ. (הוצא צידי משה שם).

וְלִבָּן כְּאִשֶּׁר אָמַר מֹשֶׁה לְה' וְהֵן לֹא יִאֲמִינוּ לִי (שמות ד-א), אמר לו מאמינים בני מאמינים הם (שנת זא). והראיה כי הם עושין מדי שנה צשנה חג צליל פסח, מגודל אמונתם שציוס זה יוציאם ה' ממצרים. ועל זה אנו אומרים צרוך שומר הצטחתו לישראל, שגאל ה' אותם כאשר הצטיוח מתחלה, שציוס זה תהא ירידתם וציוס הזה יושלם השיעבוד צצוא הזמן.

*

וְהָיָא שְׁעֵמֶדָה לְאַבּוֹתֵינוּ וְלָנוּ. הַמְנַהֵג לְהַגְבִּיחַ אֶז הַכּוֹפּ. וַיֵּשׁ לּוֹמַר כִּי חוֹ"ל תִּיקְנוּ ד' כּוֹסוֹת נֶגֶד ד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוֹלָה, וְהוֹצֵאֵתִי וְהַלְלֵתִי וְגֵאֲלֵתִי וְלִקְחֵתִי. וּמִצּוֹאֵר צְרַצְוֵנוּ צְחִי (שם ד"ה לֶקַן אָמַר) כִּי צִיֶּשֶׁר אֹתָם צֶאֱרַבַּע צְשׁוֹרוֹת, וְהוֹצֵאֵתִי שִׁיְהִיו נִפְטָרִים מִן הַשִּׁיעֵבּוּד וְהֵם עוֹמְדִים צֶרְשׁוֹת, וְכִדְאִיתָא צִגְמַרְא (ראש השנה יא). דְּצֶרְאֵשׁ הַשְּׁנָה צְטֹלָה עֲבוּדָה מֵאַצְוֵתֵינוּ צְמַצְרִים. וְהַלְלֵתִי, שִׁיְהִיו נִפְטָרִים מֵהֵם לִגְמָרִי מִתַּחַת רְשׁוֹתֵם, וְהִיִּינוּ יִצִּיאַת מַצְרַיִם. וְגֵאֲלֵתִי, שֶׁהַצְּטִיחַם צְקָרִיעַת יֵם סוּף. וְלִקְחֵתִי אֲתַכֶּם לִי לַעֵם, שֶׁהַצְּטִיחַם צְמַתָּן תּוֹרָה ע"ש. (הוצא גם צצני יששכר ניסן ד-ג). וְאֵם כֶּן כּוֹס הַשְּׁנִי הִיא עַל

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל וְגוֹי. יֵשׁ לּוֹמַר דֵּהֵנָּה צִדְרָשׁוֹת חַתֵּם סוּפֵר (לו' אצ שכו. וצנדמ"ח קפט) דְּכַמְדוּמָה שׁוּזָה הִיָּה כְּצֶר מִמְנַהֵג אֲצוֹתֵינוּ צְמַצְרִים, שְׁכַכֵּל יוֹם אִ' שֶׁל פֶּסַח אֲלֵל גְּדוּלְיָהֶם וְחִקְיָהֶם כְּאֶהֱרֵן וְשַׁצְּטוּ לוֹי הִיָּה אֲלֵלֵם יוֹם אֲצֵל כְּמוֹ תַשְׁעָה צֶאֱב, כִּי צוּ נִגְזַר צְצִרִית צִין הַצְּתָרִים גְּלוֹת מַצְרַיִם וְאִימָה חֲשִׁיכָה גְּדוּלָה, וְצוּ נִלְקַחָה שְׁרָה אֵל פֶּרְעָה, צוּ עֵמֵד יַעֲקֹב לִפְנֵי פֶרְעָה צִדְרָתוֹ לְמַצְרַיִם כְּמוֹ שְׁכַחְצִחִי לַעִיל [צִדְרוֹשׁ לַח' טַבַּחַת תַּקְפִּיז], צוּ הַתַּחִּיל קוֹשֵׁי הַשִּׁיעֵבּוּד פִּוֹ שִׁיִּם, וְכַשְׁלַח הַקְּצִ"ה מֹשֶׁה צֶרְאֵשׁ חוּדָשׁ נִיסָן צְסָנָה וְצֵא לִפְנֵי פֶרְעָה, צוּ צְפָרַק תַּכְצֵד הַעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים וְהוֹכַפְלוּ צוּ לָרוֹת, וְנֵהֲגוּ אֲצֵל לַפַּע"ד, אֲלֵא שְׁעֵתָה נֵהֲפֵךְ לַשְּׁשׁוֹן וְלַשְׁמַחָה. וְנִרְאָה לִי לַתַּת טַעַם שְׁאוֹכְלִים צִיָּה צְלִיל פֶּסַח, זָכַר לְאֲצֵל הַגִּ"ל ע"כ.

וְלִדְלִי דְצִרְוֵי הַקְּדוּשִׁים הִיָּה מִקּוֹם לּוֹמַר, כִּי יִשְׂרָאֵל יִדְעוּ וְקִיְצְלוּ מֵאַצְוֵתֵיהֶם שִׁיִּצִּיאֲתֶם מִמַּצְרַיִם תְּהֵא גַם כֶּן צִיוֹס יִרִידַתֶם, ט"ו נִיסָן. וְכַכֵּל שְׁנָה עֵשׂוֹ אֹתוֹ יוֹם לַחַג, לְהַוֹרוֹת עַל גּוֹדֵל אֲמוֹנַתֶם שְׁצִיוֹס זֶה יִזְכוּ לִגְאֹלַתֶם. וְעַל דֶּרֶךְ שִׁפִּירֵשׁ הַשְּׁלָ"ה הַק' הֵא דְאִיתָא צְמַדְרָשׁ (שְׁמוֹרִי כג-ה) תַשׁוּרִי מִרְאֵשׁ אֲמָנָה (שִׁיר ד-ח), עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לּוֹמַר שִׁירָה לַעֲתִיד לְצוֹא, הִיִּינוּ שִׁיאֲמָרוּ שִׁירָה עוֹד קוֹדֵם עֲשִׂיתָ הַנֶּס, מִגּוֹדֵל צְטַחֻנֶם צֵה' שִׁקִּיִּים הַצְּטַחְתּוֹ. וְעֲתִידִין

אמונתם זה'. וזהו והיה (לשון שמחה) כי יעקב אליו, ששמחה הוא לפניו בשעה שהאדם נועק להקב"ה, וקאמר מהו השמחה, ושמעתי כי חנון אני, כי שומע אני בתפלתו איך הוא אומר כי חנון אני גם צמנצ המדוכא הזה שהוא שרוי צו ודפח"ת.

וזדו ששיבח הכתוב את בני ישראל, כי מי גוי גדול אשר לו 'אלקים' קרובים אליו בכל קראנו אליו, שגם בשעה שהם קורים ומתפללים לה' צעת נרתם, הם מדגישים שגם האלקים, המדת הדין, בעצם קרוב אליו, אך כשל כח הסבל, ולכן מתפלל שיסיר אותו ממנו. ומדה זו היה בישראל צמנצים, הגם כי נעקו אל ה', וכמו שנאמר ונעק אל ה' אלקי אבותינו, מכל מקום הכירו שכל מה שעובר עליהם היא לטובתם. ועל כן אמר עליהם 'ויהי שם לגוי גדול', צמדריגה זו שנאמר עליהם, כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו, שלא התרעמו.

*

ויזכור אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב (שמות ב-בד). ונראה דאיתא צגמרא (ראש השנה יג). צראש השנה צטלה עבודה מאבותינו צמנצים ע"כ. ואם כן מראש השנה ולהלאה לא העבדו אותם, ויאלו

הגאולה של יציאתם לחירות צמנצים, אשר צהצטחה זו שהיא נצחית נכללת גם יציאתם של ישראל בכל גליותיהם. ועל כן מגציהין הכוס השני, ואנו אומרים 'ויהי' שעמדה לצבותינו ולנו, הצצטחה שנאמרה על כוס זה היא שעמדה לצבותינו אז, וגם לנו בכל הדורות, שלא אחד צלצד עמד עלינו לכולותינו, והקצ"ה מצילנו מידם.

*

וידחי שם לגוי גדול עצום ורב. ויש לומר צהקדם לפרש הכתוב כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו בכל קראנו אליו (דברים ד-ו). וצתרגוס די ליה אלקא דקריב ליה לקבלא נלותיה צעידן עקמיה ע"ש. ולכאורה למה הזכיר שם 'אלקים' שהיא מדת הדין, ויותר יודק לומר שם הו"ה שקרוב אליו. ונראה על פי מה שכתב צצית הלחמי (פ' משפטים) לפרש הכתוב (שמות כג-כו), והיה כי יעקב אליו ושמעתי כי חנון אני, כי צן ישראל אף בשעה שנועק לה' ממכאוביו, הוא אומר להקב"ה יודע אני כי צאמת חנון אתה, והכל הוא חסד גמור אשר אין אני מצין, אבל מכל מקום קשה כח הסבל, על כן אני מצקש ממך שתסיר מעלי חסד ההוא כי אי אפשר לי לצבול יותר. ותפלה כזו גורמת שמחה למעלה, כי גם צעת צער אין בני ישראל עוזבים

זהויותם נטפלים לגזוה ומתארחים על שלחנו ע"כ.

ויש לומר צוה עוד יותר, דהרי אמרו (פסחים נט:): ואכלו אותם אשר כופר זהם (שמות כט-לג) [כתב כפרה גבי אכילה, למימרא דאף באכילה תלויה כפרה] מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים ע"כ. ופשוטן של הדברים נראה שכדי שתתכפר בהקרצן הוצרך עוד פרט שהכהנים יאכלוהו. ויתכן לומר כי הרי נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה-ט), ופירשו בתוך כל אחד ואחד מישראל, דכמו שיש השראת ה' במקדש אצנים, כן יש בכל ישראל נשמת אלקים, והוא עצמו גם כן בחינת מקדש. ומצות ה' היא בכל קרבן שיהא כולו אכילת גזוה, חלק מהקרצן נותנים על מזבח ה' של אצנים, והשיריים נטווו שיחנו אותו גם כן לאכילת גזוה, לכהני ה' שהמה בעצמם מקודשים שה' שוכן בתוכם, והמה גם כן כמזבח ה', וצוה נאכל כל הקרבן אכילת גזוה, ומקמתו על מזבח אצנים, ומקמתו על מזבח צער ודם. ולכן כמו שמתכפר האדם צנחנית האימורים על שלחן גזוה של המזבח, כן נגמר הכפרה באכילת הכהנים שהמה בעצמם מזבח ה'. והוה שאמרו שהכהנים משלחן גזוה קא זכי, שאכילתם בקדשים היא חלק מהקרצת הקרבן על שלחן גזוה, ולכן שפיר

לחירות מחלק העבדות, עד שבט"ו צניסן יאלו לגמרי לחירות עולם. והם קצ"ב יום לפי החשבון. ויש לומר בטעמו כי זהויות שישראל נגאלו בזכות האבות, וכמו שדרשו (שם) על הפסוק (שיר ז-ח) קול דודי הגה זה צא מדלג על ההרים, בזכות אבות ע"ש. והאבות נתברכו בצרכת בכל מכל כל (בצח צמח יז), שזה עולה מספר קצ"ב, על כן הראה להם ה' זאת, שקודם יניחם בטלה העבודה מהם קצ"ב ימים.

*

פסח שהיו אבותינו אוכלים וכו'. בגמרא (יבמות פז.) דכהנים משלחן גזוה קא זכי ע"ש. ובפשטות הכוונה כי הם מקבלים חלקם מאת ה' צמתנה, ויתכן שאכילתם היא אכילת הדיוט. אמנם בספר ע' פנים לתורה (אות טו) ביאר, דכיון שאוכלים רק צמורת התארחות אלל שלחן גזוה כמתארח אלל חצירו, וחצירו מאכילו דבר על שלחנו, שאז הדבר ההוא צשעת אכילה גם כן הוא של בעלים, לא של אורת, וכמו שכתב הר"ן (נדרים לד: ד"ה אמר). ואם כן גם כאן הקדשים צשעת אכילת הכהנים הם של גזוה לא של כהנים, ועל כן אכילת הכהנים לאכילת גזוה נחשבת, כיון שגם צשעת אכילת הקדשים של גזוה הם, והכהנים אוכלים אותו רק

יכנס לארץ ישראל, וכמו שכתב רש"י על הפסוק (שם טו-יז) 'תציאמו ותטעמו' תצאנו לא נאמר וכו' ע"ש. ולכן בשעת קיום המצוה הזאת של קרבן פסח, דקדק הכתוב (שם יז-כח) אצל ישראל לומר, וילכו ויעשו (בני ישראל) כאשר צוה ה' את משה ואת אהרן בן עשו, דמלת 'וילכו' לכאורה שלא לצורך הוא, אכן לדרכנו רמו, שהלכו למקום אחר, ויעשו כאשר צוה וגו', 'וילכו' דייקא, שהלכו ממזרים ושם עשו. אצל משה רבינו ואהרן שלא היו יכולים לילך לארץ ישראל, והיו חייבים דאם כן לא עשו כלל פסח במזרים, כיון שקפד דוקא על ארץ ישראל, לזה אמר 'כן עשו', אף משה ואהרן כן עשו (כפירוש רש"י שם), רצה לומר אף על פי שלא הלכו בדרך הנ"ל, עם ישראל, מכל מקום עשו כן במזרים גופא ע"כ.

אך לפי הנ"ל יש לומר, כי הגם שמשה ואהרן לא נכנסו אז לארץ ישראל, מכל מקום בגודל קדושתם המשיכו קדושת ארץ ישראל לביתם במזרים, ולא הוצרכו הם לעלות למקום בית המקדש, כי המשיכו קדושת המקדש אליהם. ועל כן שפיר אמר הכתוב עליהם, כן עשו, אף משה ואהרן כן דייקא עשו, שגם הם היו אובליין בארץ ישראל, כמו שאר בני ישראל שנשאהם הענין לארץ ישראל לאכול.

אמרו דכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים. ומנחת אכילת הפסח, אכילתו היא כמקריבו על מזבח ה', שהשכינה שוכן בתוכו.

*

ציפון. ידועים הדברים מהרה"ק בעל דברי חיים מלאנו ז"ע שאמר, כי אליהו מקריבו בכל שנה קרבן פסח, וממנה עליהם נדיקי הדור, ומציא להם כזית פסחא. והגם שאנו יושבים בחוץ לארץ, הוא מציא עליהם אירא דארץ ישראל ואוכלין את הפסח ע"כ.

וגראדה, בזה דהנה ידועים דברי התרגום יונתן על הפסוק (שמות יז-ד) ואשא אתכם על כנפי נשרים ואציא אתכם אלי, וז"ל (בתרגום ללשון הקודש) ונשאתי אתכם על עננים, כמו על כנפי נשרים, מרעמסס, והצאתי אתכם למקום בית המקדש לעשות שם הפסח, וצאתו הלילה השיבותי אתכם לרעמסס, ומשם קירצתי אתכם ללמד תורתי ע"כ.

ובבואר בספר הקדמון זרע צרך (על הגדה מהדו"ת עמוד עא) שמשה ואהרן נשחרו במזרים באותו הלילה, וז"ל בחוץ דצריו. והנה משה רבינו ואהרן לא היו יכולים ליכנס לארץ ישראל, שכבר נאמר לו (שמות ו-א) 'עתה תראה', ורמז לו שלא יכנס לארץ ישראל, ומאז ידע משה שלא

ואם כן על דרך זה יש לומר, כי זהו שגם להיות שרצון ה' היה שגם להיות ישראל בגלות, יוכלו הצדיקים לאכול מקרבן הפסח של אליהו, על כן הסיב ה' צפסח הראשון, שמהו ואהרן ישארו צמנרים, וימשיכו שם קדושת ארץ ישראל, וזוה יפתחו פתח לכל הדורות שיוכלו להמשיך צקל קדושת ארץ ישראל גם לחוץ לארץ. וכמו שפירש צתפארת שלמה הכתוב (ויקרא ו-ט) מלות תאכל צמקום קדוש, צחצר אהל מועד יאכלוה, (וכמו שהארכנו זוה צדרשת שנת הגדול האי שחא).

*

ויש לומר עוד צמה שחמר על משה ואהרן כן עשו, על פי מה שדברנו (צדרשת שנת הגדול) כי עיקר חשיבות הקרבן להחשיב צהצח קרבנו, שהוא צעצמו ראוי לו להיות קרבן לה', ולצטל עצמו כליל אל קונו. ועל זה נחמר צהצל, והצל הציא 'גם הוא' את קרבנו (צראשית ד-ד), שהציא גם את עצמו. והנה צני ישראל עשו כאשר דבר ה' אל משה, להקריב קרבן מן הכצשים ומן העוים, ולקחו לאן לקרבן. ו'משה ואהרן כן עשו', שהציאו גם את עצמם יחד עם הקרבן.

*

שפך עציהם זעמד וחרון אפך ישיגם. ויש לומר על פי מה דאיתא

והנה מרן מוהר"י מצעלזא ז"ע פירש הכתוב, ולמען תספר צחוני צנך וצן צנך את אשר התעללתי צמנרים ואת אמותי אשר שמתי צם, וידעתם כי אני ה' (שמות י-ג). פתח צלשון יחיד למען תספר, ומסיים צלשון רבים וידעתם כי אני ה'. כי צחמת לא יכלו ישראל לקיים מלות סיפור יציאת מנרים, יען כי כולם היו מהיוצאים ממנרים הם ונשיהם, כמו שנחמר (דברים יא-ו) כי עיניכם הרואות את כל מעשה ה' הגדול אשר עשה, ולא היה למי לספר יציאת מנרים, רק משה רבינו ע"ה לצניו אשר החזירם אהרן צחמרו על הראשונים אנו מצטערים (רש"י שמות יח-ג). וצחמת מדוע עלתה זאת צצניו של משה לא יהיו צשעת יציאת ישראל ממנרים. אצל צהיות דצוה שמספרים יציאת מנרים לצני ציתו משרישים חמונת ה' צלצ הצנים שיחמינו צה' אלקי ישראל. לכן היה רצון ה' שהמספר הראשון יהיה משה רבינו ע"ה, שספר לצניו נסים ונפלאות שעשה הקצ"ה עצמו, ועל ידי זה ישריש צלצם חמונת הצורח צ"ה, ועל ידי זה ישפיע על כל ישראל חמונה תמידית להחמין צחמונה שלימה צו ית', וצוה פתח שערי חמונה לדורי דורות. וזוה שהתחיל צלשון יחיד 'למען תספר' שמספר צעצמו לצניו, וסיים צלשון רבים 'וידעתם' כי אני ה', כי כל ישראל ידעו על ידי זה כי אני ה' ע"כ ודפח"ח.

בהשתפכות הנפש על כל טובות ה' עם האדם. ויש לומר על פי מה שהבחנו לעיל מרבינו צחיי דהד' כוסות הם נגד הד' לשונות של גאולה, אשר כל לשון הוא סוג מעולה יותר מהקדום, שבתחלה ניולו מהעצדות בראש השנה, ושוב ילאו ממזרים, ושוב נקרע הים, ושוב קיבלו התורה. ומטו משמיה של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך ז"ל דלכן תיקנו ד' כוסות של יין דייקא ולא שאר דבר, כי בשתיית יין, כל כוס מעלה את האדם לסוג אחר, שזכוס ראשון נעשה שמה קצת, ושוב יותר ויותר ע"כ. ואחר ששתו כוס הג' שהיא נגד קריעת ים סוף, אשר שם כתיב ויאמינו בה' ובמשה עבדו, וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל. וכאשר באים להכרה זו שהכל היא מיד ה' לבדו, אז זוכין שההלל היא מפנימיות הלל, ועל כן אז מתחילין לומר הלל.

*

ברציה. צגימטריא משה. ונראה כי בכל ההגדה לא נזכר צסוס פעם שמו של משה רבינו, חוץ פעם אחת בדרך אגב, ויאמינו בה' ובמשה עבדו. ונראה על פי מה שכתב במשך חכמה (פ' חקת) דבאמת ראוי להתבונן, כי לא מלאנו למשה שיעשה דבר וענין בלי זווי השם קודם בכל המופתים ופלאות שיעשה, כמו מן, ושלי, ובאר,

צוהר הקדוש (ח"א קמח). שאכל משה רבינו נאמר (במדבר י-לה) קומה ה' ויפאנו אויבך, שכאשר רצה להכניע את שונאי ישראל, היה מעורר עליהם דינים, ויפאנו אויבך. אבל דוד התפלל (תהלים קלז-ח) קומה ה' למנוחתך וגו', שהיה ירא להתפלל על המשכת גבורות ודינים על האומות, כי לעורר דינים בעולם היא סכנה. ולכן היה מתפלל תמיד על ישועת ישראל, שימשכו חסדים ורחמים על בני ישראל ויתרומם קרנם, ועל ידי זה ממילא יכענו וישברו השונאים לפנייהם ע"כ.

והנה בדרשות חתם סופר (לסליחות שמו, ובהגדמ"ח סא) כתוב דא"ק צמילואו כזה אל"ק פ"א גימטריא קצ"ב, כמו ברכת האבות בכל מכל כל ע"ש. ולפי מה שנתבאר הכוונה, דיכולין לעורר 'אף' על האומות, בזה שיתעוררו על ישראל ברכות האבות, וכאשר זה קם זה נופל. ועל כן מתפללים שפך עליהם זעמן, היינו לעורר הגבורות עליהם, ואם יהיה בזה סכנה, אז חרון אפ"ך ישיגם, החרון הבא מא"ק, מזרכות האבות הק' שעולה כמספר א"ק מלא, ישיגם, שיתעוררו עלינו מזרכותיהם, וצוה יחול הא"ק עליהם.

*

הלל. אחר כוס השלישית מתחילין לומר הלל, שבת והודאה

קרת, אשר נעקו כי כל העדה כולם קדושים, כעס ככהן, כקטן כגדול, הכחישו מעלת משה וחשדוהו דדברים פחותים, הטילו ספיקות כי עשה כל החלוקה בכהונה ולויה מלבו, אז לא חשד אותם כי יטעו צמעתו להחשיבו חלקי, והראה כי מרזון ד' עשה את כל אלה ע"כ.

והגדה סיבת ותכלית סיפור יציאת מצרים היא כדי להשריש האמונה בחלקים חיים, לנו ולבנינו עד עולם. על כן צוונה השמיטו שהדברים הללו נעשו על ידי משה, שלא נוכל לטעות כי גם כח משה היה מעורב בזה, שהרי מגודל מעלתו בקל יכולין לטעות בזה. ורק כאשר נאמר ויאמינו בה' וצמשה עבדו, שהאמונה צמשה היה רק בזה שהיא עבדו, ולא שום כח עצמי, זה נוכל להזכיר גם בלילה זו. אך פטור בלא כלום אי אפשר, על כן סיום ההגדה היא בנרצה בגימטריא משה, להזכיר על כל פנים צמנו שעל ידו זכינו לכל זה, והוא היה שליח ה' לגאול את ישראל.

*

ברציה. יש לומר דאיתא בגמרא (שבת קי"ט:) כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, שני מלאכי השרת המלווין לו לאדם מניחין ידיהן

וקריעת ים סוף, מה שמצאנו בשאר נביאים שעשו מעצמם, והשי"ת הקים דבריהם, כמו הראשון היה יהושע בעמידת השמש, וכמאמר הכתוב (יהושע י"ד) ולא היה כו' לשמוע בקול איש, וכן באליהו צהר הכרמל (מלכים א' י"ח), ושמואל במטור (שמואל א' י"ג), וזאת מה שמצאנו לו בדבר קרת, הלא דבר הוא. ונראה בזה, כי נביא אחר שהשגתו אינה באספקלריא המאירה, ובנבואתו הוא כמשחגע, שהוא מופשט החומר ומשולל החושים, בזה הלא עין בעין נראה כי לא חלקים הוא, ורק כחות הנבואה האלקית באים מהמשיע היחיד חלקי רוחות לכל בשר.

ל' כן משה, כי הוא נשאר בחושי ונדבר כאלה עם חצירו, וכמאמר השם (במדבר י"ג) פל אל פה אדבר צו (ועיין ספרי בהעלותך י"ג-ח, ומדע ה' יסודי התורה ז-ו), אילו היה עושה כן, אז אמרו עליו כי הוא בעצם כח משפיע משדד הטבע, ועשאוהו לחלקי לעבדו, לכן מפני שהיה קל הטעות להמיר כבודו בא-ל שד-י, לא עשה שום נס ופלא מעצמו בלי מה שיזוהו השי"ת מקודם, אחרי סבלו תלונות ורגשות בני ישראל, שידעו כל ישראל כי הוא איש משה, והוא לא יעשה דבר מעצמו בלתי השגחת השם הפרטיית, העושה בצריאתו כפי חפץ חכמתו. לזד דדבר

האמונה על עצם הצריאה, ולא עוד
אלא שמחדשו תמיד צהשגחתו,
שהמלאכים מניחין ידיהן על ראשו
ואומרים לו וסר עוין וטאתך
תכופר. ובהיות שצכפרת עון צקרצן
כתיב ונרצה לו לכפר עליו (ויקרא
א-ד), על כן מסיימים ההגדה נרצה,
שמתקיים אלל כל ישראל וסר עוין
וטאתך תכופר.

על ראשו ואומרים לו (ישעיה ו-ו) וסר
עוין וטאתך תכופר ע"כ. ומסתבר
דכן הוא גם צחג הפסח דאקרי נמי
שבת, וכמו שנאמר (ויקרא כג-יא)
ממחרת השבת. ואדרצה קל וחומר
הוא, דאם על עדות של עצם הצריאה
היא כן על אחת כמה וכמה על
עדות שהיא מנהיג עולמו והשגחתו
עליו צהשגחה פרטית, שזה כולל

בליל שביעי של פסח תשע"ח לפ"ק

מודה יש לומר עוד טעם על מה
שאומרים הלל על נס של
יציאת מצרים. דהנה צמהרש"א ציאר
הטעם שאין אומרים הלל על נס
שבחוך לארץ, משום שאחרי שנכנסו
לארץ ישראל ונתקדשה, אזי הקצ"ה
נקרא אלקי ארץ אשר ה' אלקיך דורש
אותה תמיד (דברים יא-יב), כמו שכתב
הרמב"ן (פ' נצבים), והנסיס שנעשו שם
הם מאתו יתברך צכצודו וצעצמו, ולא
על ידי שליח, וראוי לומר עליהם הלל.
מה שאין כן נסיס שבשאר הארצות,
שאינם נעשים אלא צאמצעות מלאך,
לא ראוי לומר עליהם הלל. ורצ נחמן
סובר שכאשר יצאו ישראל לגלות, אף
השכינה גולה עמהם, שנאמר (תהלים
נא-טו) עמו אנכי צנרה, ולכן אומרים
שירה גם על נס שבחוך לארץ ע"ש.

לך הים כי תנוס וגו', מלפני
אדון חולי ארץ מלפני אלו-ה-
יעקב (תהלים קד-ה). ונראה דהנה
צגמרא (מגילה יד. ערכין י:.) הקשו מאי
טעמא לא אומרים הלל צפוריס. אמר
רבי יצחק לפי שאין אומרים שירה על
נס שבחונה לארץ. מתקיף לה רב
נחמן בר יצחק והרי יציאת מצרים
דנס שבחונה לארץ הוא ואמרינן הלל,
ומשני דתניא עד שלא נכנסו ישראל
לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה,
משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות
לומר שירה. רב נחמן אמר קרייתה זו
היא היללא וכו'. ולרב נחמן דאמר
קרייתה זו היא היללא, התניא
משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות
לומר שירה, כיון שגלו חזרו להיתירן
הראשון ע"כ.

ואצן שיסב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק וכו', זריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום. והעיר במהרש"ח דלפי מה שמזכיר לעיל שבמקום הנס מזרכין, הכא נמי מקום ראש הגבעה אשר שם האצן זאת, הוא מקום הנס בנחון המלחמה, שעל ידי זה הרים משה ידיו וגבר ישראל ע"כ. הרי לנו דמקום הנס היא המקום אשר שם התפללו ופעלו בתפלה שיצוא הנס.

וזוה מתאים עם מה שכתוב בחזקוני על הפסוק אלה בני יעקב אשר יולד לו צפדן ארם (בראשית לה-כו). וכתב והרי בנימין לא נולד צפדן ארם, אלא הכי קאמר אשר יולד לו על פי התפלה שנתפללה רחל צפדן ארם שאמרה (שם ל-כד) יוסף ה' לי בן אחר, ומתוך כך מעלה עליו הכתוב כאילו נולד צפדן ארם ע"כ. הרי דכיון שתפלתה של רחל היתה צפדן ארם, ושם פעלה לידת בנימין, נחשב מקום לידתו של בנימין צפדן ארם.

ומצתה יש לומר דכיון דציניאת מצרים אמר הכתוב (שמות 3-כד) וישמע אלקים את נאקתם, ויזכור את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב, ואם כן סיבת היציאה היתה משום הצריית שכרת עם האצות. ומה גם שבדאי האצות שידעו מגזירת צריית בן הצתרים התפללו על

ומצתה ציניאת מצרים שנאמר (שמות יב-ג) ועברתי בצרף מצרים, אני ולא מלאך ולא שרף, אלא הקצ"ה בכבודו ובעצמו הוציאנו משם. ומה גם בקריעת ים סוף שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל, והראו בצלצב זה א-לי ואנוהו (שמות טו-3), ונגלה צים כגבור מלחמה (רש"י שם כ-3). אם כן ראו כולם שהנס נעשה על ידי ה' עצמו ולא על ידי שליח, שפיר אומרים עליו הלל. [והגמרא משני לפי האמת, דגם על שאר נסים היה ראוי לומר אז הלל].

והנה כאשר נס הים, ההרים רקדו כאילים וגבעות כבני זאן, באמירת שירה והלל והודאה לה'. ועל כן בא השאלה מה לך הים כי תנוס, ההרים תרקדו כאילים וגו', שכאשר נס הים אמרו גם ההרים והגבעות שירה, ורקדו מתוך רוב שמחה, הא אין אומרים הלל על נס שבחון לצרף. ועל זה מתרץ, מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה-יעקב, שהרי כאן הנס נעשה על ידי הקצ"ה בעצמו ולא על ידי שליח, ושפיר ראוי לומר על נס זה הלל.

*

אמנם יש לומר עוד בזה, דהנה בגמרא (ברכות נד.) איתא, הרואה מעצרות הים, ומעצרות הירדן,

*

אז ישיר משה וצני ישראל את השירה הזאת וגו' (שמות טו-א) בגמרא (סנהדרין נא:): דקדקו שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן לתחיית המתים מן התורה ע"ש. ויש לומר עוד דהנה בגמרא (ברכות לג:): אמרו הריא דנחית קמיה דרבי חנינא אמר הא-ל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעוז והיראוי החזק והאמיץ והודאי והנכבד, המתין לו עד דסיים, כי סיים אמר ליה סיימתינהו לכולהי שבחי דמרך, למה לי כולי האי, אנן הני תלת דאמרינן אי לאו דאמרינהו משה באורייתא [הא-ל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד], ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה לא הוינן יכולין למימר להו ואת אמרת כולי האי, משל למנך בשר ודם שהיה לו אלף אלפי דינר זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו ע"כ. הרי דאין לנו להרבות בשירות ותשבחות יותר מדאי כדי שלא יהא נראה כאילו סיימנו כל שבחיו, אלא מה דאמר משה רבינו מותר לנו לומר. ואם כן לכאורה איך האריכו ישראל בשירת הים (ועיין צוה בישמח משה פ' בשלח ד"ה וצני).

ויש לומר כי הכתוב אומר ימלא פי תהלתך כל היום תפארתך (תהלים עא-ח). ונראה הכוונה, כי הגם

צנייהם שיזכו לנחת לחירות. [וכן הוא להדיא צוהר הק' (ח"צ מז.), ובמגלה עמוקות (פ' שמות עה"פ ה' אלקי אצותיכם)]. ועל זה דרשו (ראש השנה יא.). מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות (שיר ז-ח) [דילג קן בשביל ההרים], בזכות אצות ובזכות אמהות ע"ש. וצריח האצות ותפלתם היתה בארץ כנען, שפיר הוי מקום הנס בארץ ישראל, כי משם זכו להנס, ועל כן שפיר ראוי לומר הלל על נס של יציאת מצרים, דנחשז גם כן כאילו היתה בארץ ישראל.

ולכן בשירתם על הים, שיתכן לערער שאין אומרים הלל על נס בחוץ לארץ, ואיך אומרים משה וצני ישראל שירה, על כן אמרו 'זה א-לי', והיינו שה' עומד כאן ועושה הנס ואין זה על ידי שליח וכנ"ל. ושוב הוסיפו, אלקי אצתי וארוממנהו, הרי האצות גרמו הישועה הזאת, וכרימת הצריח עמהם ותפלתם, היתה בארץ כנען, ושם היא מקום הנס, ושפיר יכולין לומר על זה שירה.

וזוה מוסר השכל על גודל כח התפלה, שכל הצרכות והישועות שנעשים להאדם, הכל שורשם בצית הכנסת אשר עומד ומתפלל, עד שקורין מקום הנס, לא המקום שנתהוה בפועל, אלא על מקום שפעל זאת בתפלתו שם, אצן שישב עליה משה.

שאני אומר תמיד שירה לה', 'אשירה לה' צחיי', כי אין צוה חשש סיום כולהו שבחיו, כי 'אומרה לאלקי בעודי', אני ממשיך לומר עוד ועוד, וכל זמן שאני בעודי, ופירש רש"י כמו בעודני חי, אני ממשיך לומר עוד ועוד, ועל כן אין צוה גנאי, אלא יערב עליו שיחי'.

וְלִבְּךָ כַּאֲשֶׁר עַמְדוֹ מִשֶּׁה וְיִשְׂרָאֵל לֹמֵר שירה, ויתכן לחשוש כי בסיומם השירה יהיה צוה גנאי, סיימתינהו לכולהי שבחי דמארך, על כן שר לא נאמר אלא 'שיר', לשון עמיד, זהו רק ההתחלה של השירה, והם ימשיכו לשור כל ימי חייהם, ולא רק בעולם הזה אלא גם לעולם הבא, וגם כאשר יעמדו לתחיה ימשיכו בשירתם. וכן כל הדורות אחריהם צניהם וצני צניהם ימשיכו בשירתם, ואין לה סיום לעולם. 'ויאמרו לאמור', שאמרו שהם יאמרו עוד ועוד, ועל כן שפיר הם יכולים להאריך בשירתם.

שאין להאדם למלא פיו בשירות ותשבחות, שלא יתראה דסיימתינהו לכולהי שבחי. אבל המגלה דעת מתחלה שהוא עומד לשבח את ה' כל ימי חייו, ובכל יום ובכל שעה שיהא פנוי ימשיך בשירותיו עד יומו האחרון, אלא שאי אפשר לומר הכל צבת אחת, על כן הוא מחלק שירותיו יום אחר יום, ליכא חשש דסיימתינהו, שהרי עדיין עומד באמצע דיצורו. ועל כן אמר דוד נעים זמירות ישראל 'מלא פי תהלתך', אין אני אומר רק הא-ל הגדול הגבור והנורא ומפסיק, אלא אני ממלא את פי בתשבחות, והטעם כי 'כל היום תפארתך', אני עסוק כל היום להגיד תפארתך, ותמיד אני עומד רק במקצת שבחיו, ועל כן שפיר אני יכול למלא פי בתהלותיך.

וזדהו שאמר גם כן (שם קד-ג) אשירה לה' צחיי, אומרה לאלקי בעודי, יערב עליו שיחי וגו'. והיינו

בסעודת נעילת החג פסח תשע"ח לפ"ק

שקידרו מתחלה כל דיני הלכות פסח, ועל זה מתפללין שזוכה לעשותם ולקיימם כראוי צכניסת החג. וכמו כן אומרים זאת בסיום ההגדה, שהגם שקיימנו כבר מצות מצה ומרור, מכל

חם"ל קידור פסח כהלכתו וכו', כאשר זכינו לקדר אותו כן זוכה לעשותו. המנהג לומר פיוט זה צמוצאי החג. ויש להעיר, כי מקור פיוט זה הוא מהיוצרות של שבת הגדול,

ימימה (שמות יג-י), שיש לשמור את החוקה הזאת במועדה, שישאר הרושם ממנו על ימים ימימה, שפירושו שנה, וכמו שנאמר (ויקרא כה-כט) ימים תהיה גאולתו.

*

הכתוב אומר שמור את חודש האביב ועשית פסח לה' אלקיך, כי בחודש האביב הויליך ה' אלקיך ממזרים לילה (דברים טז-א). ויש להבין לאיזה נורף הדגיש הכתוב כאן השעה המדוייקת שיאלנו ממזרים, שאינו נוגע כאן למנות חג הפסח, אם היציאה היתה ציוס או היתה זלילה. וגם עכס הדבר שאמר שהוילינו זלילה, כבר עמדו על זה חז"ל (ברכות ט.א), וכי זלילה ילאו, והלא לא ילאו אלא ציוס שנאמר (במדבר לג-ג) ממחרת הפסח ילאו בני ישראל ציד רמה, אלא מלמד שהתחילה להם גאולה מצערב ע"כ. וברש"י פירש נתנו להם רשות ללאה, שנאמר (שמות יז-לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה ע"כ.

וייש לומר עוד כוונה צמה שאמר שהתחילה הגאולה מצערב, על פי דברי ישמח משה (פ' שמות ד"ה ואמרת) דכשנגורה הגזירה על כל הזכורים בארץ מזרים מפני חטאם, גם בני ישראל היו זככל, שכולם קרוין זכורים, כמו שנאמר (שמות ד-כז) כה

מקום היה חסר מנות אכילת הפסח, רק סדרנו אותו באמירת פסח שאנו אוכלין על שום מה, וכן באכילת אפייומן זכר לפסח, על דרך וגשלמה פרים שפתינו (הושע יד-ג), על כן מתפללים כאשר זכינו לסדר אותו, כן מוכה לעשותו גם בפועל, כאשר יקומם קהל עד מי מנה. אבל אחר כלות שאר ימי המועד, שאין צה אלא מנות איסור חמץ ואכילת מנה, וקיימנו בפועל מנות מנה שנתחייבנו צה, מהו התפלה שכאשר זכינו לסדר אותו כן מוכה לעשותו, הא קיימנו אותו בפועל, ולא רק שזכינו לסדר אותו.

וגראה כי תרי"ג מנות התורה הם תרי"ג עיטין, לימוד ענה איך לעבוד את זוראנו (וזה"ק ח"ז פ"ג), שזכל מנה יש רמזים שנלמוד מהם מוסר השכל לעבודת ה'. (והארנו צה בפתיחת דרשת שבת הגדול האי שחא). ועל דרך זה היא גם באיסור חמץ ואכילת מנה, ידועים דברי הזהר הקדוש (ח"א רכז): שהחמץ רומז על היצר הרע, שאור שבעיסה, ולכן יש לזערו מהצית, שלא מצינו כן בשאר איסורי אכילה, ויש להקפיד גם על משהו חמץ, שאין לו זיטול. וכמו כן שאר המפרשים זיארז לימודים שונים צמנות חג הפסח, שיש ליקח לקח ממנו, ולהתנהג עמהם כל ימות השנה. ועל זה אמרו, ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים

אך יש לומר עוד זמנה שאמר הכתוב שהוציאם ה' לילה. ונראה דהנה זמנתן תורה כתיב, כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, ואשא אתכם על כנפי נשרים ואציא אתכם אלי, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו' (שמות י"ג-א). ובתרגום יונתן פירש, וטענית יתכון על ענין הי כעל גדפי נשרין מן פילוסין, ואובילית יתכון לאתר צית מוקדשא למעבד תמן פסחא, ובההוא ליליא אחיצית יתכון לפילוסא ע"כ. ולכאורה יש להבין, הלא הקדמה זו אמר ה' כדי לשכנע את ישראל שיקבלו התורה, בראותם הטובות שעשה עמהם, ומהו הענין שהדגיש זאת במיוחד, שבלי פסח נשא אותם על כנפי נשרים למקום המקדש ושוב החזירם למצרים, שאין צוה שום ענין לכאורה הנוגע לקבלת התורה.

וַנִּרְאֶה דאיתא בגמרא (מועד קטן כה:) כי נח נפשיה דרב הונא וכו', פתח עליה רבי אבהו ראו היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלה שבבל גרמה לו [שאין שכינה שורה בחוץ לארץ], מתיב רב נחמן בר חסדא ואמרי לה רב חנן בר חסדא, היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן צווי הכהן בארץ כשדים (יחזקאל א-ג). טפח ליה אבהו בסנדליה, אמר לו לאו אחינא לך לא תיטרוד עלמא, מאי היה, שהיה כבר [שהיה כבר בארץ

אמר ה' בני זכורי ישראל, והם חטאו כמותם, וראוי היה גם עליהם לעבור הכוס לכולתם, אך שחס ה' עליהם מפני שמצרים החטיאן והוי כאנוסים. וכיון שגם עליהם נגזר אלה שהצילם ה', הרי אמרו (בבא קמא קטו:): דהמציל מנהר ומוטו של ים הרי אלו שלו, אם כן קנה אותם ה' להיות שלו. וזהו שאמר הכתוב (שם י"ג-ג) וראיתי את הדם על הבתים אשר אתם שם, והוי ליה למימר אשר זכוריהם שם. וכמו כן תקשה זמנות הפסח שמפורש משום שפסח על בני ישראל, אם כן לא היה ראוי לאותה מצוה רק הזכורים אשר עליהם פסח, אלא דכל ישראל היו באותה גזירה, דהרי נקראו בני זכורי ישראל ע"ש בארוכה.

ואם כן צרע של מכת זכורות זמנות הלילה, עוד קודם ששלח פרעה אותם, כבר אז נשתחררו ישראל מרשות פרעה, דהוי כשטפו נהר ווטו של ים, ונעשו אז בני חורין, ושפיר התחילה גאולתם מתחת יד מצרים בצער, אלא שלא ילאו עד עכשיו. וזהו שאמר הכתוב (במדבר כה-נה) כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, כי זמנת זכורות הציל את הכלל ישראל, וקנאם אז מהפקר להיות עבדי ה'.

אין נצואה בחוץ לארץ. על כן הקדים להם אתם ראיתם וגו', ואשא אתכם על כנפי נשרים, לקיום קרבן פסח במקדש, וכבר השריתי שכינתי עליכם שם. לכן 'ועתה' אחר שהייתם כבר בארץ ישראל, 'שמוע תשמעו בקולי', יכולים אתם לקבל נצואה גם בחוץ לארץ ולשמע בקולי. [ונתעוררתי שזהו על דרך שדרשו חז"ל (סוכה מו:)] והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך (דברים כח-א), אם שמוע ציטן תשמע בחדש ע"ש].

ובאותם זכו למראה נצואה עוד קודם מתן תורה, כי בעמדם על היס כתיב (שמות טו-ג) שאמרו, זה א-לי ואנוהו, שראתה שפחה על היס מה שלא ראה יחזקאל הנביא, והיינו שגם הפחות בישראל זכה לראות מראות אלוקים יותר ממראה שראו שאר הנביאים. וכל זה זכו בחוץ לארץ, בשביל שכבר הכניסם תחלה לליל יציאת מצרים למקום המקדש, ואז זוכין להשראת השכינה גם בחוץ לארץ. והוה שאמרו זה א-לי ואנוהו, וברש"י שהוא מלשון נוה שאנו, דקאי על בית המקדש. שמה שזכו לראות 'זה א-לי', הוא בשביל 'ואנוהו', שהיו כבר בארץ ישראל במקום המקדש.

וביזון שכל דבר נחמק בהזמן, הרי יש עליו מיוחדת לליל פסח

ישראל ששרתה עליו רוח הקודש] ע"כ. וכן כתב רש"י (שם ביחזקאל) אמרו רבותינו, היה כבר, לפי שאין השכינה שורה על נביא בחוץ לארץ, אלא על ידי ששרתה עליו תחלה בארץ ע"כ. (וכן הוא בילקוט שמעוני רמז שלי"ו). הרי לנו דאף שאין שכינה שורה בחוץ לארץ, מכל מקום מי שהיה כבר בארץ ישראל, יוכל לזכות להשראת השכינה אחר כך גם בחוץ לארץ (ועיין שמן ראש לפסח ח"א דף תל"ז).

והנה במדריגת הנצואה של משה רבינו נאמר, פה אל פה אדבר בו, ומראה ולא בחידות, ותמונת ה' יציט (במדבר י"ג-ח). ולמדריגה זו זכו ישראל בשעת מתן תורה, שנתעלו למדריגת הנביאים, וכמו שנאמר גם בהם, פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש (דברים ה-ד), הרי נאמר עליהם מעלה זו שנאמרה בנצואת משה (ועיין בפרדס יוסף פ' יתרו אות עב).

ולבאורה אין יוכלו לשמוע קול ה', הלא אין נצואה בחוץ לארץ. על כן העלה אותם ה' מתחלה למקום המקדש, ובליל פסח בהקרבתם קרבן ה', השרה עליהם שכינתו בארץ ישראל, ומאז ראויין הם להשראת השכינה גם בחוץ לארץ. ולכן כאשר הציע ה' להם את תורתו, שהוא בעצמו ידבר אליהם וימסרם להם, הלא

אבותינו וגאל אותנו, שאף אותנו גאל עמהם.

וַנִּרְאֶה על פי מה שכתב באור החיים הק' לבאר הכתוב (במדבר כג-כז) א-ל מוֹצִיָאֵם מִמִּצְרַיִם, על דרך אומרם ז"ל (פסחים קטז:): **זכור דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים**, על כן אמרו יודעי פנימיות התורה, כי כל ליל פסח מתצריים כוחות הקדושה מהקליפה, ונוספים בעם בני ישראל, והיא הבחינה ענמה של יציאת מצרים, והוא אומרו א-ל מוֹצִיָאֵם, כי לא יציאה ראשונה לבד, אלא בכל שנה ושנה מוֹצִיָאֵם כְּזֹכֵר ע"כ. וזוהי נכלל דידוע כי בכל חטא נופל ניצוּי קדושה מנשמת האדם לתוך הקליפות. ולא עוד אלא שגם המצות שעושה בעודו רשע נמסרים להקליפות, עד שחוזר בתשובה ומוציאם מהקליפה (באר היטב סימן תקע"א). ובליל פסח מתצריים כוחות הקדושה מהקליפה, וזהו בחינת גאולה פרטי שיש לכל אחד בחג הפסח. ועל כן נותן האדם הודאה מתחלה על הגאולה פרטי של עכשיו, ואומר מתחלה אשר גאלנו, ושוב חוזר ומצריך על מה שגאל אבותינו, ואף אותנו גאל עמהם.

*

וַאֲמַר שוב והגיענו הלילה הזה לאכל זו מצה ומרור, ולכאורה הרי

שאו זכו להשראת השכינה במקום המקדש, וזיוס הזה שביעי של פסח זכו למראה של נצואה יותר מיחזקאל הנביא, לומר זה א-ל. ולכן בכל שנה ושנה צוּחַ היום הזה נוכל לפסוח למדריגה עילאה, מבחינת שפחה עד יותר ממעלת יחזקאל הנביא. ועל זה אמר, 'שמור את חדש האצבי', תשמור אלך היטב על כל השנה מה שאתה זוכה להשיג בכל שנה בחדש האצבי, 'ועשית פסח לה' אלקיך', אתה יכול לעשות דילוג לה', מדרגה של שפחה עד דרגתו של יחזקאל, כי הכל נחלק בזמן, 'כי בחדש האצבי הוֹצִיָאֵךְ ה' אלקיך ממצרים לילה', הרי כלילה הוֹצִיָאֵךְ ה' לשאת אתכם על כנפי נשרים למקום המקדש, והוא כדי שחוכל להשרות שכינתך עליך בקריעת ים סוף, ושוב בזמן תורה, על כן שמור הימים הללו להתעלות לקוּךְ.

*

אָמַר אומרים בצרכת הגאולה (בהגדה), אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו הלילה הזה לאכל זו מצה ומרור וכו'. הנה הקדים תחלה גאולתינו, ואחר כך גאולת אבותינו. ולכאורה הרי גאולה שלנו היא רק תוצאה אחר גאולת אבותינו, שאילו לא הוֹצִיָאֵם ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים לפרעה במצרים. ואם כן הוי להו להקדים אשר גאל את

שתתעלה אז כבודו של מקום. ועל כן ליל חג הפסח שזה יש גאולה לניצוטי הקדושה להתזרר מתוך הקליפות, וישראל מקיימין מצות היום, היום משתוקקת להגיע כדי שתצא ממנו כבוד שמים. ואם כן צמועד חג הפסח אנו משתוקקים להגיע ליום המועד, ואנו מזרזין ומודין לה' שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, שאנו שמחים שהגענו להיום שהיינו מנפים עליה. ולעומת זה יש גם השתוקקות מהיום שיגיע אלינו, ועל זה אנו אומרים, והגיענו הלילה הזה לאכל בו מצה ומרור, שהלילה שהיתה משתוקקת להתאחד עמנו, הגיעו, הגיע אלינו, שעומדת ומנפה שנאכל בה מצה ומרור, ויגאל את הכלל ישראל כל אחד בגאולה הפרטית שלו.

*

ואנו אומרים בתפלה, ותמן אותות ומופתים צפרעה וצבל עבדיו וצבל 'עם ארצו' (נחמיה ט-י). ולכאורה היה די לומר 'וצבל עמו'. ונראה על פי מה שכתב החיד"א בצפרו שמחת הרגל (לימוד ז') צ"ש הקדמונים, שכאשר היו ישראל צמזרים, היו שם גויים מכל האומות שבעולם, וכולם היו משעבדים את ישראל. והוא כוונת הכתוב (תהלים קז-כ) 'יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד זר וגו', שהיו סבורים שגאולתם אינה אלא מיד זר אחד, ולא

כזר צריך זרכת שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, בצרכות הקידוש, ולמה חוזר וכופל אותה עוד הפעם. ועוד יש לדקדק, דבזרכת שהחיינו הוא אומר והגיענו לזמן הזה, שאנו הגענו להזמן. וכאן אומר והגיענו 'הלילה' הזה, שהלילה הגיע אותנו. ובאמת צנוסח הרמז"ס כתיב, והגיענו 'ללילה' הזה.

וגראדה על פי מה שכתב דרשות חתם סופר (לפסח רעד. ובגדמ"ח דרוש לד) לחם עוני (דברים טז-א), ודרשו (פסחים לו.) לחם שעונין עליו דברים. והיינו שהלחם עונה ומתפלל שנאכל אותו. וז"ל לדברי רבו ההפלא"ה צפנים יפות (פ' ויא) ותמן לי לחם לאכול ובגד ללבוש (כח-כ), שכל דבר מנפה לעלות למדריגה הגבוה ממנו. והוא ששאל שהלחם יזמן לו צלי יגיעה, מחמת העלאתו באכילתו, וכן הבגד יתאוו להיות לבוש, שיקבל אור המקיפו ע"ש. והיינו שכל מה שצרא הקצ"ה בעולמו לא צראו אלא לכבודו (אבות ו-יב), וכל דבר גשמי משתוקק שתתעלה, והמנפה עומדת ומנפה ומתפללת שיהודי יאכל אותה ותתעלה.

ועל דרך זה כל יום מצקש את תפקידו, ויום שהיא מוכנת לטובתן של ישראל, משתוקקת מתי תגיע זמנה להיות בעולם, כדי

זלילה הזה. ועל כן אומרים 'והיא'
 כוס יין זה שאנו מגזייהין, היא
 שעמדה לאצותינו ולנו, שצכל דור ודור
 עומדים עלינו לכלותינו, והקב"ה מזילנו
 מידם, שהכין אז גאולה לבני ישראל
 מכל אומה שבעולם שיהיו ישראל תחת
 ידם.

*

ש"ש פעמים בשנה יראה כל זכורך
 את פני ה' אלקיך וגו', ולא
 יראה את פני ה' ריקס, איש כמתנת
 ידו כזרכת ה' אלקיך אשר נתן לך'
 (דברים טז-יז). ולכאורה יש בזה אריכות
 לשון ודי באמרו, 'איש כזרכת ה'
 אלקיך אשר נתן לך', וממילא נדע
 שלא יראה ריקס. וצפשוטו שרצה
 הכתוב להוסיף גם לאו על ציאה
 ריקנית. גם להצין מה שאמר איש
 'כמתנת' ידו, והוי ליה למימר איש
 'מתנת' ידו כזרכת ה' אלקיך.

וגראה דהנה צכל מועדי ה' האדם
 מתעלה בהשגה יתירה, לידע
 את חובתו בעולמו, ולעבדו בצבצ שלם.
 וביותר כאשר זכה להתראות את פני
 ה' במעונו, אשר הקדושה היתה
 שוררת באויר, והנכנס לבית צושם על
 כרחו יתדבק בו ריח טוב, אשר היה
 עושה רושם עליו על ימי חייו כאשר
 חוזר לביתו. והנה ראשית העבודה
 היא, להאמין כי ה' נצב עליו, ולית

ידעו שיציאת מצרים נחשבת כאילו מכל
 'ארצות קצנסי', ממזרח וממערב מצפון
 ומים ע"ש. וזהו שאנו אומרים ותתן
 ארות ומופתים צפרעה וצכל עבדיו,
 שזה כולל כל המצריים, ולא עוד אלא
 גם 'צכל עם ארצו', צכל עם שהיה
 נמלא בארצו, עשה בהם משפטים. -
 ונראה דמהאי טעמא קצעו להודות
 על ארבע לשונות של הגאולה צכוס
 יין דייקא, כי ייין עולה שצעים,
 לרמזו שהגאולה היתה לא רק מיד צר
 ממצרים, אלא מכל השצעים לשון
 ששיעצדו בהם צמצרים.

והמעם ששיעצדם ה' שם צכל
 האומות, כי יציאת מצרים
 היא השורש לכל הגאולות העמידות,
 שמתעוררים צכל שנה, א-ל מוציאם
 ממצרים, שכל אחד יוכל לזכות בו
 לגאולה פרטי, לצרר הניצולות
 הקדושות שלו שנצלעו צין הקליפות,
 על כן היתה הגאולה מכל השצעים
 לשון, כדי שלעתיד צכל מקום בעולם
 שימלא שם איש יהודי נדת, משם
 יקצנך ה' אלקיך, ויוכל לזכות לגאולה
 צחג הקדוש הזה, כימי צאתנו
 ממצרים.

ועל כן מגזייהין הכוס יין אצל
 אמירת והיא שעמדה לאצותינו
 ולנו וכו', כי הכוס יין רומזו
 שנשתעצדנו שם תחת יד שצעים
 אומות, ומכולם הצילנו ה' וגאלנו

שטות, וזודאי כוונת חז"ל הוא, דצלח רוח שטות אי אפשר לשום צד דעת לעבור עזירה משום זו הקושיא, רק שנכנס צו רוח שטות, ועל שוטה אין קושיא, ובאמת בשעת עזירה שוכח מכל זה ואינו נותן אל לבו כלל שהש"ת רואה, ואין כופר רק שוכח מכל וכל, ואם כן לפי זה קלקולו זהו תיקונו, ואף אם עבר צמיד מכל מקום הוא בשוגג לפי שהיה שכוח שהש"ת רואה ומשגיח עליו בעת ההוא, אבל אם היה זוכר צוה, ודאי לא היה עושה, אם כן מנזר זה הוא שוגג ומוטעה ושוכח מהעיקר עבדה"ק.

ויעל כן אמר הכתוב, שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר, והתועלת שיטעם עליו תהיה, 'ולא יראה את פני ה' ריקס', שלא יראה עוד שום מקום בעולם שהוא ריק מאת פני ה', אלא יגיע לדרגת שירגיש כי ה' ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, ועומד עליו ומשגיח על מעשיו, וצוה יתנהג תמיד בקדושה, שלא להמרות פני ה' אשר עומד אלנו ומשגיח עליו. [ונראה דזהו שנאמר ארמי אובד אבי' (דברים כו-ה), ראשי תיבות א"ס יסתר איש צ'מסתרים איני א'ראנו, שמדה זו רצה לאבד מאתנו].

והבואמין האמיתי צוה, ירגיש גם כן בכל מאורע ומנצב

אתר פנוי מינייה, ואם יסתר איש צמסתרים ואני לא אראנו נאום ה' (ירמיה כג-כד), ולקיים שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים עז-ח), שישים אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה צמעשיו, אז מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בצפח ה' ובשתו ממנו תמיד (לשון רמ"א אר"ח סימן א-ה).

ובישמח משה (יש פ' נצבים) כתוב, דהספרים הקדושים כתבו קושיא גדולה וחזקה על עוברי עזירה, והוא תמוה קיימת דלית לה פריקי ולית נגר וצר נגר דיפרקינה. והוא דאם האדם עושה עזירה קשה עליו ממה נפשך, אם אתה מאמין באמת שהאל-יתצרך רואה אותך, איך אתה עוות פנים גדול כל כך שאתה יודע שמלך מלכי המלכים הקב"ה רואה אותך והוא עומד אלך ואתה עושה כן, הלא אם היה כאן איזה אדם ומכל שכן אדם חשוב ודאי לא עשית זאת צפניו בשום אופן, ואיך תעשה זאת לפני מלך גדול ונורא אשר כל דיירי ארעה כלל חשובין קמיה. ואם תחשוב שאינו רואה, זה קשה מן הראשון שאתה כופר בעיקר האמונה, ומי הוא זה אשר בשם ישראל יכונה שלא ימסור נפשו למיתות קשות כדי שלא יכפור בעיקר. וכתב דאין ישוב לקושיא זו, רק מה שאמרו חז"ל (סוטה ג.) אין אדם עובר עזירה אלא אם כן נכנס צו רוח

ומיידך נתנו לך (דברי הימים א כט-יד). ולכן אמר שכאשר יזכה לעלות צרגל לבית ה', אז יכיר ויזין אשר איש 'מתנת' ידו, שהיא דומה רק שזהו מתנת ידו, אבל לאמיתו מה שנותן היא 'כברכת ה' אלקיך אשר נתן לך', שהכל היא מידו.

וְלִבְּךָ צִנְחַת הַחֶגֶג, אשר כל שורשו וענינו היא אמנות חלקי עולם, באכילת מנה מיכלל דמהימנותא, שמוה נעשה כעת דמו וצשרו, להיות חתיכה דאמונה. אנו מתפללים, חסל סידור פסח כהלכתו, קיימנו כל מצות החג כהלכתו, אשר כל פרט ופרט מלמדת אותנו הנהגה צדרי החיים לכל הימים, וכאשר זכינו לסדר אותו, כן זכה לעשותו, שנוכל לקיים צפועל כל מה שלמדנו מהמנות הללו, ולהתנהג צדרי הישר והטוב, לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

שהוא עובר, כי מיד ה' היא זאת לו, כי הרי הוא תמיד מושגת, וצודאי שה' הטוב ומטיב מקור הטוב והחסד, לא ירע לו להכאיבו, אלא הכל הוא חסד ה' שגנוו צתוכו, ומזה יבוא לצרך על הרעה כשם שמצרך על הטובה, ולקבלוהי בשמחה (ברכות ס:). ועל כן אמר ולא יראה פני הוי"ה ריקס, שצכל מקום ומאז שיהיה יראה שאין זה ריקס מחסד ה' הנשפע משם הוי"ה יתצרך שמו.

רְבִי שמתעלה באמונתו ית"ש, יודע ומכיר כי לא כחו ועוֹסֵם ידו עושה חיל, אלא הוא הנותן לך כח לעשות חיל (דברים ח-יח), וכל מה שיש צידו היא מתנת ה' אליו, ומודה ומשבח תמיד על טובותיו ית"ש עמו. וכאשר הוא צריך לבזבז מממונו על מצות ה', או לקיים מצות צדקה, הוא נותן זאת בחפץ לב, כי ממך הכל

* * *

(העתק חלק המוסר באידיש מהטעיף)

מ'גייט אריין אין די זומער'דיגע טעג, די נסיונות פונעם זומער ווייסט יעדער איינער, איז אסאך גרעסער ווי א גאנץ יאר. שמירת עינים וואס מ'דארף האבן זומער, איז אסאך מער ווי מ'דארף האבן א גאנץ יאר. אבער אז מ'נעמט מיט זיך דעם פסח, אז ולא יראה את פני ה' ריקם, מ'ווייסט אז ס'איז נישטא קיין פלאץ ווי ס'איז ריקם פון לפני ה', ווי מ'איז איז דער רבוש"ע דארטן. ס'איז נישטא קיין פלאץ ווי א מענטש קען זאגן דא בין איך פרייער, דא קען איך טוען א זאך וואס איך האב נישט געקענט טוען

אינדערהיים. א איד דארף מיטנעמען דעם רבוש"ע, ווי דו ביסט איז ער דארטן מיטן אייבערשטן. די ערשטע סעיף אין שו"ע, שויתי ה' לנגדי תמיד, גלייבן ווי איך בין איז דער אייבערשטער דארטן, דער לשון פון רמ"א איז, אז דאס איז א מעלה נישט נאר פאר פשוטע אידן, אויך פאר צדיקים. ווען ער האט פאר זיך דעם שויתי ה' לנגדי תמיד, רעדט ער נישט אזוי, און ער פירט זיך נישט אויף אזוי, ווי מ'זיצט מיט זיין בני בית, צי מ'זאל זיצן מיט א מלך א-ל רם ונשא. און די לשון פון רמ"א איז, [ער ברענגט עס צו פונעם מורה נבוכים], אז ווען א מענטש פירט זיך אזוי, וועט ער זיין נכנע אונטערן אייבערשטן, און ער וועט זיך שעמען שטענדיג פאר'ן רבוש"ע, אז דער אייבערשטער איז עומד כנגדו און שטייט דארטן לעבן אים.

דאס דארף מען וויסן וועגן דעם זומער, זיך צוגרייטן בעפאר דעם, וויסן אז מ'דארף ארבעטן אויף שמירת עינים, עין רואה ולב חומד, ווילאנג מ'האט נישט קיין עין רואה איז נישטא קיין עבירה, אלעס הייבט זיך אן מיט ראיית עינים, און דאס ברענגט נאכדעם דעם לב חומד.

איבערהויפט אין צניעות פאר נשים, מען זאגט אז ס'קומט אריין קליידער וואס איז נישט אויסגעהאלטן ווי ס'דארף צו זיין. מ'דארף זיך אנגרייטן פארדעם און וויסן אז ס'קומט א נסיון, און יעדער ביי זיך אין שטוב דארף מעורר צו זיין דערויף, אז ווען מ'קויפט א קלייד זאל מען וויסן אז ס'זאל זיין אויסגעהאלטן ווי די הלכה פארלאנגט עס. אפילו פאר קינדער היינט, פאר אינגלעך, די מאדע וואס קומט ארויס יעצט איז, אז אלע קליידונגען זענען זייער געפיטעדט, די הויזן, זייער שמאל און ענג, ס'איז נישט קיין אידישער לבוש אזוי צו גיין, מ'דארף קויפן ענדערש מיט א סייז גרעסער, מיט צוויי סייזעס גרעסער. עכ"פ לייגן א געוויכט דערויף, וויסן וויאזוי מ'דארף אנצוטוען, די קינדער זאלן זיין אויסגעשטעלט אויף א וועג פון צניעות.

טעכנעלאגיע — דארף מען דאך נישט רעדן, מ'האלט דאך און איין רעדן דערפון. סור מרע, א איד דארף נישט האבן קיין שום שייכות מיט טעכנעלאגישע כלים, אפילו מ'דארף עס האבן אמאל לצורך פרנסה וכדומה, דארף עס זיין עקסטער נאר פאר פרנסה אליין, מ'זאל נישט ארומגיין מיט קיין סמארט-פאונס, האבן פאר זיך א נארמאלען טעלעפאן, וועט ער זיין א נארמאלער מענטש! די אלע וואס גייען ארום מיט די סמארט-פאונס בדרך כלל דערקענט מען אויף זיי א שינוי שפעטער, זייער מהות איז אנדערש געווארן דורכדעם פון וואס זיי זענען געווען פריער, מ'איז שטענדיג אדוק דערין און זיי קענען זיך נישט באפרייען דערפון. אז מ'דארף, זאל מען עס נוצן

נאר אין געשעפט, אדער ווען מ'זיצט אין די קאר וכדומה, אבער א נארמאלער מענטש זיין ווען מ'דרייט זיך צווישן מענטשן, זיין מיט א נארמאלער כשר'ן טעלעפאן.

לימוד התורה — א איד טארנישט אדורכגיין קיין איין טאג אן דעם וואס מ'לערנט תורה! יעדן טאג דארף מען קובע זיין עתים לתורה. בראתי יצה"ר בראתי לוי תורה תבלין. אין אלע קהילות איז איינגעפירט חבורות וואס מ'לערנט. אז איינער האט נישט קיין ספעציעלן שיעור פאר זיך, דארף מען זיך קובע זיין און מיט-לערנען מיט איינע פון די חבורות וואס איז לבו חפץ בו, א לימוד וואס ער איז צופרידן, מיטהאלטן, א ס'איז דא אין דעם א עול מיט א שיעור אז מ'זאל לערנען. נעמען בחינות דערויף. פרובירט עס אויס, מ'וועט זעהן אז מ'ווערט א אנדערער מענטש אז מ'לערנט מיט א בחינה, ער דארף עס אדורכגיין און זיך פארהערן דערויף.

בדרך כלל ווילן מענטשן אפשטופן, מ'וועט אנהייבן א נייע מסכת דעמאלטס וועט ער אנהייבן. ס'טארנישט אזוי זיין. מ'זאל אנהייבן אפילו אין מיטן א פרק, ס'איז נישט קיין נפק"מ ווי מ'איז, דארטן הייבט ער אן. ווען ס'קומט א התעוררות אז ער דארף אנהייבן צו לערנען, אפילו ווי אימער ער איז, מ'מעג אנהייבן אינמיטן פון א פרק, און לערנען אהאלבן פרק, מ'וועט ענדיגן נאר א האלבע מסכת, איז אויך נישט קיין חסרון. קובע זיין עתים לתורה אין יעדן טאג צו לערנען תורה.

תפלה - ווי מ'האט פריער גערעדט, יעצט ווען מען האט זיך אנגעגרייט מיט אמונה און מען איז געווארן א שטיק אמונה, תפלה דאס איז די איינציגע צייט וואס א איד ברענגט ארויס מן הכח אל הפועל ביי זיך זיין נאנטקייט צום אייבערשטן, זיין התקשרות צום רבוש"ע ווערט ארויסגעברענגט בשעת ער דאווענט. די שעה וואס מ'דאווענט, פארוואס זאל דאס נישט א נארמאלער דאווענען. קום אריין נישט ביי הדוד, נאר מ'הייבט אן דאווענען ביי די ברכות, און דאווענען מלה במלה, ס'געט צו אזויפיל בא'טעמ'טקייט ווען א מענטש ליגט אין תפלה, ער שפירט א מקום ווי ער קען ארויסגעבן זיינע געפילען פאר'ן רבוש"ע.

זאל דער אייבערשטער געבן מיר זאלען קענען מקיים זיין אלעס וואס מ'האט מקבל געווען אויף זיך, מ'זאל מיטנעמען דעם יו"ט אויף א גאנץ יאר. מ'ווייסט דאך אז פסח איז א זמן פון אויסערגעווענליכע ברכות וואס קומען אראפ, מצה אליין איז א מיכלא דאסוותא, די וואס דארפן זאל האבן רפואות, מ'האט געגעסן מצה, ס'ברענגט א רפואה, מיר ווייסן נישט וויאזוי, אבער ס'איז נאמנים עלינו דברי חז"ל אז ס'איז א

מיכלא דאסוותא. אין הייליגע ספרים שטייט, זיווגו של אדם קשה כקריעת ים סוף (סוטה ב.). פרנסה שטייט אין די גמרא (פסחים קיה.) איז קשה כקריעת ים סוף. יעצט אין א טאג וואס איז קריעת ים סוף, ווערט נתעורר א ישועה אין ביידע.

דער אייבערשטער זאל געבן פרנסה בהרחבה פאר יעדן איד, ס'איז מקיים געווארן קריעת ים סוף, זאל זיין א קריעת ים סוף פאר יעדן איד אין זיין פרנסה, דער אייבערשטער זאל צושיקן ס'זאל גרינגערהייט אנקומען בהיתר ולא באיסור, א ערליכע פרנסה, און ס'זאל זיין מיט א שפע, ווען דער אייבערשטער געט איז דאך מיט א שפע. זיווגו של אדם, די וואס דארפן זיווגים און די וואס זאלן קענען אויסלעבן מיט זייערע זיווגים ווי ס'דארף צו זיין, אהבה אחוה שלום וריעות, אלעס איז תלוי אין דעם יו"ט, דער יו"ט האט אין זיך השפעות פון בני און חיי ומזוני.

אין בני יששכר שטייט, פסח איז מרומז די דריי שמות פון פרנסה, פס"ח. אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ווערט נאר דערמאנט ביי שביעי של פסח, זאגט דער בני יששכר ס'איז א זמן וואס ס'איז מסוגל צוגעבן פרנסה פאר אידישע קינדער. זאל דער אייבערשטער געבן יעדער איד זאל זיין מלא ברכות השם, ס'זאל גארנישט פעלען פון קיין שום אידישע שטוב, מ'זאל דינען דעם אייבערשטן מיט הרחבת הדעת בשמחה ובטוב לבב. זאלן מיר אלע אינאיינעם זוכה זיין בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, זך שוכן מעונה קומם קהל עדת מי מנה, בקרוב נהל נטעי כנה פרויים לציון ברנה, זאלן מיר זוכה זיין אלע אינאיינעם אקעגן צו גיין משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

נתנדב ע"י ידידיו

מוה"ר ר' משה יצחק פריעדמאן הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
באירוסי בתו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידיו

מוה"ר ר' עמרם הירש הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
באירוסי בנו החתן חיים שמוחה בונם ני"ו למז"ט

נתנדב ע"י ידידיו

מוה"ר ר' שלמה שווארטץ הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בנישואי בנו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידיו

מוה"ר ר' יקותיאל יהודה פריינד הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בהולדת הנכד למזל טוב

נתנדב ע"י ידידיו

מוה"ר ר' יוסף יהושע אדלער הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בהולדת בנו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידיו

מוה"ר ר' משה דוד רייך הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בהולדת בתו למזל טוב

נתנדב ע"י ידידיו

מוה"ר ר' מרדכי אדלער הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בהכנס בנו לעול התורה והמצות

נתנדב ע"י ידידיו

מוה"ר ר' ישעיה בויער הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בהכנס בנו לעול התורה והמצות

נתנדב ע"י ידידיו

מוה"ר ר' מנחם הארטמאן הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בהכנס בנו לעול התורה והמצות

נתנדב ע"י ידידיו

מוה"ר ר' אלי' יוסף בריעגער הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בהכנס בנו לעול התורה והמצות

נתנדב ע"י ידידיו

מוה"ר ר' דוד יואל שווארטץ הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בהכנס בנו לעול התורה והמצות

הרוצה לנדב להוצאת הגליון יפנה
להר"ר יואל ברא"ש פייפרווערקער הי"ו

347.425.2151